

ganov. Take sebične cenitve je odbor našel še pri drugih prinosih in o tem odkritosrečno poročal centralni dunajski komisiji.

Domače stvari.

O veteranskih društvih.

(Dalje.)

Vpraša se tedaj, ali je ljubljansko veteransko društvo, kedar ni bilo za to pomena, ali pa, kedar ni bilo zavezano za to, le parado delalo? — Gotovo da ne, kajti veteransko društvo ljubljansko je storilo le to, kar je naloga in dolžnost vsakega lojalno, patrijotično in humanno mislečega društva.

Tudi ljubljansko veteransko društvo ni v Avstriji edino, ki ima uniformo (enolično opravo). To je v obče znano, a tudi to je znano, da druga društva o slovesnih prilikah in javnem nastopu bolj vojaško redno nastopajo in na to gledajo, da se vse točno vrši. Ako so si tedaj druga društva javni nastop takim načinom izljubila, mislim jaz, da bi se starim vojakom (veteranom) najmanje moglo ali smelo braniti to, da v opravi, katera je prejšnji njihovi podobna, pridejo v vrste urejeni k slovesnostim, in tako pri takih prilikah kažejo, da cenijo in odobravajo vojaško organizacijo, katero kot vojaki dolgoletni smatrajo za drugo naravo.

Opomnil sem uže, da so veteranska društva v obče ponovljeno izjavila, da so pripravljena posvetiti svojo moč državi in deželi. Svojo obljubo bodo zvesto tudi izpolnila. Žalibog, da je malo veteranskih društev do sedaj imelo priliko, svojo dobro voljo z dokazi podpirati, al kedar jim je bila zaželeno prilika dana, storila so popolnem in z velikim veseljem svojo dolžnost.

Okupacija Bosne in Hercegovine l. 1878. nudila je društvu priliko, kazati, da ume svoji uzvišeni nalogi tudi popolnoma vstreči. Jaz bodem le istinite stvari navajal, po njih naj častiti bralci sodijo.

Kar je zadobila nova občna vojaška postava veljavo, prvokrat ukazalo je Nj. veličanstvo naš presvitli cesar, da se je c. kr. avstrijska armada deloma mobilizirala. Naša domovina mobilizirala je večinoma iz nje sestavljene armadne oddelke.

Kaj je pa storilo o tej priliki občno kranjsko veteransko društvo?

Stražiti deželo ni bilo potrebno; tudi ponudba, opravljati sanitarne službe bi bila neumestna; pač pa je bilo silno potrebno, skrbeti za pomoč družinam k orožji poklicanih rezervistov. Zapisniki sej društvenega odbora lahko dokažejo, da je veteransko društvo takoj potrebne korake storilo, olajšati slabo stanje družin rezervistov. Delovanje za ta namen je bilo z podporo patrijotično in humanno mislečega občinstva in po neumornem trudu in delovanji dotičnega društvenega odseka in posebno bivšega tajnika gosp. Gruberja, kakor tudi gosp. Albina Arkota imelo najlepši vspeh. Društvo veteranov vstvarilo si je kmalu podporno zalogo nad 700 gold. in je bilo prvo v stanu, družine rezervistov precej izdatno podpirati.

18. dne avgusta 1878. leta, na rojstni dan našega presvitlega cesarja in dnevom pred slavnim vzetjem Sarajeva, zbrali so se veterani po sv. maši v društvenih prostorih, tu pa so tudi bile žene k orožji poklicanih rezervistov, katere so se pri društvu za podporo prijavile. Zapečaten ležal je za vsako ženo namenjeni znesek na mizi. Veterani bili so z nagovorom, visokemu prazniku primernemu, pozdravljeni, žene rezervistov prijazno besedo in obljubo izdatne podpore potolažene. Iz-

ročile so se jim pripravljene svote in naglašalo se je, da naj jih ne sprejmó kot dar, ampak kot del dolgá, katerega so dolžni plačati jim meščani in veterani v priznanje tega, da so njih možje poslušali klic presvitlega cesarja in hiteli k svoji zastavi. Hvaležne so žene zapustile veterane, katerih iskrenega prijateljstva in močne podpore so bile zagotovljene.

Še mnogokrat je veteransko društvo družinam rezervistov v Ljubljani in po deželi delilo podporo, tudi je društvo pomagalo na drugi način, sosebno da so društveniki oskrbovali pisma v Bosno itd. in utrdilo takim ravnanjem hvaležnost hrabrih mož zapuščenih rodov. Društvo pa je tudi nudilo svojo fizično moč za sanitarne potrebe, takrat namreč, ko so dospeli v Ljubljano bolni in ranjeni vojaki; al ker take pomoči po izjavi dotičnih vojaških oblasti takrat ni bilo treba, je društvo nemudoma nabralo raznovrstnega perila za ranjence, da bi tako izkazalo svoja domoljubna čutila. — Patrijotičnemu društvu ljubljanskih gospej je nudilo društvo svojo pomoč, ako bi bila potrebna, in ob enem izročilo večo denarno svoto za ranjene vojake. — Ko je zvedelo društvo, da je neki ranjen vojak Kuhnovega domačega polka, ud društva, v bolnišnici v Mariboru, takoj je storilo vse korake, da se mu je pomagalo.

Občnemu kranjskemu veteranskemu društvu je bila pri vsem tem delovanji edino merodajna patrijotična in humanitarna misel in nikdar se ni društvo sililo v prvo vrsto, da bi kako drugo društvo spodrinilo, kar se pak veteranom nasproti enakim načinom pač malokrat godí.

(Dalje prihodnjič.)

Narodne stvari.

Slovenski jezik v duhovnih uradnih na slovenskem Štajarji.

Tudi cerkev ima urade, ki so z ljudstvom v dotiki, tedaj tudi njene pisarne morale bi rabiti tisti jezik, v katerem duhovniki s prižnic govorijo ljudstvu in mu naznanjujejo besedo Božjo.

Na tej naravni podlagi je — kakor „Slov. Gosp.“ v svojem 45. listu poroča — dekanijska konferenca v Kojnicah 20. julija t. l. soglasno sklenila, delati na to, da sl. ministerstvo za bogočastje in nauk prekliče ministerski ukaz od 22. svečana 1872., po katerem je imel nemški jezik tudi v cerkvenih uradih ostati veljaven — „ad majorem Germaniae gloriam“. Enoglasni ta sklep je šel s peticijo do omenjenega c. k. ministerstva, in 9. dne u. m. je prišel odlok ministerski, ki ni odbil prošnje, pa je petente na to zavrnil, naj svoje zahtevanje po škofijskem ordinarijatu visoki vladi naznanijo. — Gosp. dopisnik „Slov. Gosp.“ je poln nade, da bode škofijsko rešilo prošnjo po želji Konjške konference, ter med drugim pravi: „Odkar so sv. Oče, papež Leon XIII., v svoji zgodovinsko znameniti okrožnici zastran sv. slovanskih apostolov Cirila in Metodija do vseh nadškofov in škofov katol. svetá pokazali veliko važnost slovanskega naroda v Evropi, čigar šibka vejica smo tudi mi Slovenci; odkar so svitli cesar lani s cesarskega prestola besedo izrekli, da se imajo narodi pomiriti s tem, da uživajo svoje narodne pravice, se ni več bati, da bi se cerkvena vlada narodnim pravicam in toraj uradovanju v narodnem jeziku ustavljala. Mirne vesti tedaj stopimo pred cerkveno vlado s prošnjo, da se začne pri župnijskih in dekanijskih uradih v narodnem jeziku uradovati, kakor se to godí po Českem in Hrvatskem, kjer menda niso slabeji katoličani, kakor

smo mi Slovenci. Tisti časi, ko se je mislilo in na vse pretege praktično porabljal, da je namreč hujskalec ter ima debelo črno piko pri visoki vladi, kdor se za narodne pravice oglašja in svoj narod odkritosrčno in dejansko ljubi, tisti časi so — ako Bog dá — po Donavi šli tje doli proti mršavi Turčiji za vselej.“

Amen! — pravimo tudi mi, to je, Bog daj! Misliti bi se smelo, da ravno katoliški škofje ne bi se smeli upirati taki po človečanstvu in državni ustavi popolno upravičeni zahtevi, kajti uže grška beseda „katholikos“ izrazuje občen-na-no (allgemein), pa ne enostranski, a, o. Katoliška cerkev je tedaj vesolna cerkev, katera v svoje naročje sprejema Slovana kakor Nemca, Italijana kakor Francoza itd., ki pa se ne dadó misliti brez veljave jezika, ki ga vsak narod govori. To tudi okrožnica papeža Leona XIII. tako glasno svetu oznanjuje.

Žalibog, da je germanizacija tudi nekatere škofje tako ostrupila, da so zamaknjeni v boginjo Teutonijo izgubili zavest narodovih pravic in da jih slišimo govoriti: „die Seelsorger meiner Diocese verstehen deutsch so gut wie slovenisch, es ist daher keine Noth, dass sie anders als deutsch amtiren“.

Radovedni smo po vsem tem, ali bode peticija štajarskih dekanov memo Scylle in Charybde srečno prjadralo do zaželenega cilja. Dobro bi bilo to za druge pokrajine verne in lojalne naše matere Slovenije!

Zgodovinske stvari.

Slovenščina za časa Marije Terezije. *)

Ravno za časa, ko je bilo videti, da je staro-narodnostno življenje avstrijskih Slovanov v obče in še posebno Slovencev popolnem izumrlo, početkom druge polovice 18. veka — ko so edino iz dóbe velikega škofa Hrena ohranivši se slovenske molitvene knjige vzbujale v ljudstvu narodnostni duh, je visoka gospá na prestolu avstrijskem, ljubljena deželna mati Marija Terezija marljivo skrbela, da narodnostnega duha sveti plamen ne ugasne.

V naslednjem razdelku bodemo, govoreči o učnem vprašanji, natančneje pretresavali, kakošna načela so Marijo Terezijo vodila pri snovanji nje državnega zakona za ljudske šole ter, da jej je pri izdelovanji in izvrševanji tega zakona, kakor obče v vseh nje vladnih vprašanjih, pred očmi bilo najvišje načelo državno edinstvo, in sicer takošno državno edinstvo, katero bi imelo svoj izraz in svojo veljavo v tem, da bi po poti šolstva pripoznala se nemščina za državni jezik.

Kolikor je pa z ene strani cesarica-kraljica trdno in neomahljivo držala se cilja edinstvene olike in vzgoje, — cilja namreč, naj bi se povsodi nemščina uvéla za učni jezik, bila je vendar zopet z druge strani praktična gospá, kakor se nam povsodi in vseskozi pokaže, ter po vse prepričana, da se takovo edinstvo doseže le takó, če se posameznim narodnostim ob enem ponudi prilika, da same gojé in gojiti vidijo svoj materinski jezik, kateri je podloga tej višji obči izomiki.

Marija Terezija je zatorej prva obznanila s prestola, da je temelj vsemu nadaljnemu izobraževanju in razvijanju narodov gojitev materinskega jezika.

*) V zadnjem našem listu objavljeni prevod iz knjige pl. Radicsa „Maria Theresia und das Land Krain“.

Marija Terezija je bila, katera je prva ustanovila v naši deželi posebno slovensko šolo na državne stroške; ta elementarna šola je bila namenjena onim otrokom, kateri se niso bili domá naučili nemščine in so se zato imeli tukaj pripravljati za vstop v nemško normalno šolo!*)

Toda ne samo v šolo je uvéla Marija Terezija po državni poti narodnost ter jej je v nji postavila temelj, tudi v uradih ni ona samo prva državno pripoznala, temveč je celó državno vzprijela narodnostno misel.

V tem, ko so v prejšnjih minolih časih, za dóbe mestne in stanovske avtonomije, mesto ljubljansko in stanovi kranjski to ali ono v službi potrebno pisanje dali prelagati na materinsko slovenščino, da bi je tem laže priobčevali národu,**) bila je Marija Terezija prva, katera je po državni poti ukazala dolgo vrsto naredeb, tičočih se najrazličnejših oddelkov uprave, izdavat v slovenskem jeziku, med temi so „vojaško popisovanje“ (popis duš), „pravica o razbojnicah“, „plačilo o vožni vina po Šavi“, določba „o splošni razdelitvi sopašnikov“, „zaradi kuge“ itd.

To po Mariji Tereziji uvedeno državno priznanje narodnostnega življa moralo je vzpodbujati tudi dušne sile, v narodu počivajoče, in zatorej tudi vidimo, kako so se te, ob enem pospeševane po občem dušnem gibanji 18. veka, pri nas mogočno začele prikazovati na dan.

Precejšnje število domoljubnih móž, katerih nadarjenost in omika je daleč presežala vsakdanjost, pojavilo se je kmalu, da v duhu časa nadalje razvijajo slovenskega naroda jezik in slovstvo. Tako Marko Pohlin (ki se po krivici odveč psuje), grof Edling, Kumerdej, Japelj, Damascen Deu, Linhart, Vodnik, baron Žiga Cojz, štajarski Slovenec Popović, Korošec Gutsman, Oger Kuzmić — vsi ti so se prikazali in delovali v isti dóbi, kar je dokaza dovolj, da je bilo treba samo izpodbude, in uže so tudi v Slovencih hipoma vstajali obili pospeševalci dušne omike ter razvoja.

Tega delovanja trudoljubivih domoljubov pa Marija Terezija nikakor ni ovérala, temveč jih je za-nje celó rada izpodbujevala, kakor nam kaže poseben slučaj z grofom Edlingom.

In pod nadzorstvom Marije Terezije pisal je nje visoki miljenik, nemški pesnik Denis (pevec Sined) — z ozirom na stare nemške, po ustnem izročilu ohranivše se zgodovinske narodne pesmi: „Ali bi ne bilo mogoče, tudi v naših slovanskih narodih, osobito po Českem, Dalmaciji in Hrvatski ali na Kranjskem tem načinom priobčevanih ostankov iz pesniške starodavnosti zasledovati in najti?***)

In gled! Samo ta opomba je pobudila marljivega Dizmasa Zakotnika († 1793. kuráta v Brausse-u na Šlezkem), da je takoj pričel nabirati najstarejših v narodi po Kranjskem živečih narodnih pesmi, in prav njemu se imamo zahvaliti, da so se nam ohranile njih najstarejše in najlepše, na pr. „Lambergar in Pegam“, „Kralj Matijaž“, „Lipa na starem trgi“ (ali o povodnjem moži), „Lepa Vida“, „Jurij Kobila“ ter mnogo drugih pesem.

*) Dvorni dekret od dne 10. majnika 1777. l. v J. A. barona Helferta knjigi: „Die österreichische Volksschule“ I. str. 474.

**) P. pl. Radics: „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“. Letopis „Matice slovenske“ l. 1879. stran 1. in dalje.

***) Razprava o pesmih Osijanovih I. zvezek. Na Dunaji 1768.